

UNELE RELAȚII DINTRE DIMENSIUNEA EXTRAVERSIE-INTROVERSIE, FRUSTRARE ȘI LOCUL CONTROLULUI

DOMNIȚA TUDOR*
Cabinet individual de psihologie

Abstract

The paper focuses on the psychological investigation of the relationships between three dimensions of personality: frustration – as an affective part –, the extraversion-introversion dimension – as a dynamic-energetic side – and the place of control, as a personality trait in the sense of interindividual differences. The sample was represented by 60 subjects, students in the 10th grade. Standardized tests used in the research: Rosenzweig's frustration test (P-F Test, 1934); Eysenck's personality inventory (E.P.I. – Eysenck & Eysenck, 1964); The "Place of Control" scale (The Nowicki – Strickland Scale for Children, 1973), adapted by S. Chelcea in 1994. The research results confirm a close link between the place of control, respectively ambivalent-internalists and tolerance to frustration. Thus, internalists and ambivalents have a high degree of tolerance for frustration, while externalists show a low degree. Dependent relationships were identified between the control site and the extraversion dimension. It is found that internalistic or ambivalent people are extroverted or ambiverte. No relationship between neuroticism / non-neuroticism and the place of control has been confirmed, and the refutation of this hypothesis is in agreement with psychological typologies. Statistical analysis did not confirm the hypothesis that the extraversion-introversion dimension influences the degree of frustration. The information provided by this study has a double practical applicability: at organizational and individual level. The correlation of the activities in the job description with personality profiles, which should include the correlations obtained in this research, could help a better selection of staff. At the individual level, in terms of the tools used, the predominant traits can be identified and the undesirable ones improved, thus optimizing individual and interindividual behaviors.

Cuvinte-cheie: dimensiunea extraversie-introversie, frustrare, locul controlului, personalitate.

Keywords: dimension extraversion-introversion, frustration, place of control, personality.

1. INTRODUCERE

Abordarea actualei teme provine din dorința de a cerceta și identifica posibilele relații existente între dimensiunea extraversie-introversie și gradul de frustrare al indivizilor, între dimensiunea extraversie-introversie și locul controlului, precum și între nivelul de frustrare și credința în controlul intern sau extern. Determinarea unor relații și a modului în care cele trei componente ale personalității se

* Cabinet individual de psihologie, Bd. Nicolae Bălcescu, nr. 16, 010052, sector 1, București,
E-mail: domnita.tudor@gmail.com

pot influența reciproc ar putea contribui la definirea relațiilor dezirabile/indezirabile dintre acestea. Cercetarea întreprinsă poate oferi indivizilor o mai bună autocunoaștere la nivel psihologic – individual –, cât și social, în cadrul activităților pe care le desfășoară, al relațiilor interumane și vieții sociale. Persoanele care manifestă un grad ridicat de frustrare, corelată cu agresivitate, exprimă perturbări la nivelul afectivității, care ar putea fi controlate sau eliminate, după identificarea lor. În ceea ce privește locul controlului, studiile psihosociologice au demonstrat implicații majore ce decurg din tipurile de credință asupra propriei personalități, asupra societății și asupra semenilor noștri. Noutatea temei este dată de abordarea relațiilor dintre cele trei dimensiuni.

2. ASPECTE TEORETICE

2.1. DIMENSIUNEA EXTRAVERSIE-INTROVERSIE

Dimensiunea extraversie-introversie a fost introdusă pentru prima oară, în cadrul tipologiilor psihologice ale personalității, de către Jung (1997), care va fundamenta această dimensiune în perechi de trăsături, din punct de vedere psihologic. Autorul a împărțit dimensiunea extraversie-introversie după modul în care oamenii se raportau la mediul înconjurător, astfel: a) *extravertiți*, îndreptați spre exterior, sociabili, comunicativi, adaptabili, energici și expresivi; b) *introvertiți*, îndreptați spre propria interioritate subiectivă, cu tendința de a se concentra spre propriului psihic, ceea ce poate conduce spre izolare și închidere în sine; c) *ambiverți*, la care orientările celorlalte tipuri nu sunt evidente, aceste persoane fiind caracterizate de echilibru.

Tipologia lui C.G. Jung, dezvoltată ulterior de către Eysenck & Eysenck (2001), este cea mai larg acceptată. În cadrul teoriilor multidimensionale asupra personalității, autorul analizează relația dimensiunii extraversie-introversie cu trăsăturile de personalitate și le grupează în trei tipuri: introversiune/extraversiune, stabilitate/instabilitate (nevrotism/nonnevrotism) și psihotism (comportamente solitare și patologice). Din combinarea acestor dimensiuni se obțin patru tipologii: sangvinicul (stabil-extravertit), colericul (instabil-extravertit), melancolicul (instabil-introvertit) și flegmaticul (stabil-introvertit). *Sangvinicul* este sociabil, superficial în sentimente, glumeț, lipsit de griji, certăreț, vivace, manifestă fluentă verbală, are aptitudini de conducere și spirit de grup, îi place să-și ofere ajutorul. *Colericul* este reactiv, neastâmpărat, agresiv, excitabil, schimbător, impulsiv, optimist și activ. *Melancolicul* apare ca un individ întristat, anxios, rigid, sobru, pesimist, rezervat, nesociabil, liniștit, sensibil, izolat, stabil afectiv. *Flegmaticul* este pasiv, grijuliu, îngândurat, pașnic, controlat, demn de încredere, temperat, calm, lent, răbdător, fidel.

Adler (1996) va caracteriza comparativ cele patru dimensiuni, după modul în care le-a sesizat personal în munca sa de consiliere terapeutică. Astfel, el se va folosi de o parabolă, în care mai mulți oameni întâlnesc o piatră care le barează drumul, fiecare dintre ei reacționând diferit: primul aruncă piatra, enervat că cineva îndrăznește să-i bareze calea (colericul); al doilea trece liniștit pe lângă ea, fiind

atent să nu i se întâmple ceva când o ocolește (sangvinicul); al treilea, la vederea pietrei, începe să se gândească la tot felul de lucruri rele care ar putea să i se întâmple și face cale întoarsă (melancolicul); al patrulea nici nu vede piatra sau chiar se împiedică de ea fără să îi pese, continuând drumul (flegmaticul).

În vederea investigării nevrotismului, apare primul chestionar din seria dezvoltată de Eysenck (1952), *Maudsley Medical Questionnaire* (M.M.Q. – Eysenck, 1952), care cuprinde o scală pentru nevrotism (emoționabilitate) formată din 40 de itemi. A urmat *Maudsley Personality Inventory* (M.P.I. – Eysenck, 1959), conținând scale pentru măsurarea nevrotismului și a introversiei–extraversiei. Cea de a treia probă realizată a fost *Eysenck Personality Inventory* (E.P.I. – Eysenck & Eysenck, 1964). Chestionarul a avut în vedere măsurarea a două dimensiuni generale, independente una față de alta: extraversiunea față de introversiune (E) și nevrotismul față de stabilitatea emoțională (N) (în M.P.I. cele două prezentau o corelație ușoară). *Eysenck Personality Questionnaire* (E.P.Q. – Eysenck & Eysenck, 1975) introduce o nouă variabilă, denumită psihotism. Termenul, preluat din psihiatrie, reprezenta pentru autor „duritate” și a fost folosit cu referință la un set de atitudini independente de axa radicalism–conservatorism, dar care se opun unor atitudini care implică sensibilitate și considerație. Eysenck & Eysenck (1975) au concluzionat, extrapolând datele din cercetările anterioare privind psihotismul, că schizofrenia este la un capăt extrem al dimensiunii psihotism, care includea, la niveluri înalte, criminalitate, psihopatie și tulburări de tip maniaco-depresiv. Experimentele realizate în cadrul teoriei învățării au demonstrat (Eysenck & Eysenck, 1983) că atât psihoticii, cât și creativi prezintă, în diverse etape ale procesului creativ, procese de asociere supraincluzive, care sunt posibile prin funcționarea specifică a unor procese caracteristice de ancorare negativă, inhibiție latentă și un grad scăzut de activare corticală. Între geniu și nebunie diferențele apar în termeni de gradienti. În anul 1985 apare o variantă revizuită a scalei de psihotism (Eysenck & Eysenck, Barrett, P., *A revised version of the psychoticism scale, Personality and Individual Differences*, 1985). Varianta românească a testului EPQ a fost experimentată în 1990 de Băban, Derevenco, Eysenck și Sybil sub forma unui chestionar cu 79 de itemi. Autorii au determinat datele statistice (media și abaterea standard pentru cele 4 scale ale testului) diferențiate pe un lot de 465 bărbați și 549 de femei.

Chestionarul conceput de Eysenck a condus la apariția modelelor Big Five, construite cu ajutorul celor trei trăsături identificate de către Eysenck & Eysenck (1964), cărora li s-au adăugat noi dimensiuni. O clasificare a dimensiunii extraversie–introversie, pe baza criteriilor psihofiziologice, a fost elaborată de psihologul român Zapan (1984). El a conceput o schemă a trăsăturilor de temperament, prin combinarea dintre șase indici temperamentalii (forță, echilibru, mobilitate, perseverență, tonus afectiv (stenic/astenic)) și direcția acestora (extravertit–introvertit), cu gradul lor de manifestare pe patru niveluri: motor–general, afectiv, perceptiv–imaginativ, mental. Meritul lui Zapan constă însă nu doar în stabilirea unei noi tipologii, ci, mai ales, în imaginarea unei metode de diagnosticare a dimensiunii extraversie–introversie (Zapan, 1984, p. 424–435).

2.2. FRUSTRAREA

Conceptul de frustrare a fost introdus de către Freud în psihanaliză, ca denumire a stărilor de privațiune pe care le resimte un subiect în condițiile nerealizării libidourilor sale. În opinia lui Freud (1990), frustrarea are rezervorul în inconștient și împreună cu conflictul reprezintă cele două elemente care se opun în permanență echilibrului Eului. Eul este instanța conștientă a personalității individului, care vizează nevoile de autoconservare ale subiectului. Efectele frustrării se manifestă prin declanșarea mecanismelor de apărare a eului, ce se află în relație de dependență cu organizarea personalității. Personalitatea, prin nivelul și sensul pretențiilor sale, poate ajunge la autofrustrare. În opinia lui Laplanche și Pontalis (1967), frustrarea este definită ca fiind condiția subiectului căruia i se refuză sau care își refuză satisfacerea unei cerințe pulsionale. Frustrarea apare astfel ca o situație care se opune îndeplinirii unui comportament motivat, datorită absenței obiectului necesar satisfacerii sau existenței unui obstacol între persoană și obiect, fiind considerată ca o suferință de tip patogen. În copilărie, frustrarea se manifestă sub diferite forme, legate de etapele de dezvoltare ale copilului: traumatismul nașterii și al cordonului ombilical (Rank și Sachs, 2012), întârzierea, impunerea curățeniei corporale, renunțarea la dependența de părinți, retragerea dragostei parentale etc. (Freud, 1990). Față de acestea, copilul sau tânărul va reacționa deosebit de puternic printr-o agresivitate manifestată în exterior (mânie, ură) sau, ulterior, printr-un comportament de culpabilitate. La individul adult, frustrarea se va manifesta în mod obișnuit sub forma unei agresivități orientată către sine-însuși, cum este cazul melancoliei reactive sau suicidului reactiv și este raportată la incapacitatea de realizare interioară a unei motivații personale. Cercetătorii Dollard, Doob, Miller, Mowrer și Sears (1939) consideră agresiunea ca un comportament reactiv, dependent de condițiile situaționale particulare care declanșează acest comportament. Teoria frustrare – agresiune indică o relație cauzală universală între frustrare și comportamentul agresiv: nu există nicio agresiune care să nu aibă la origine o frustrare și nu există nicio frustrare care să se rezolve altfel decât prin agresiune. Freud (2009) consideră că la individul adult frustrarea este legată de un obstacol pasiv, care-l determină pe acesta să reacționeze conform principiului realității, în timp ce la copil este legată de insatisfacerea imediată, potrivit principiului plăcerii, copilul reacționând prin agresiune/regresiune. Teoretizarea frustrării s-a realizat în cadrul psihanalizei experimentale, de către Rosenzweig (1945), cel care a elaborat și primul test al frustrării. Psihologul și psihoterapeutul Ellis (1957–1993) a adus o contribuție majoră prin explicarea conceptului de frustrare în terapia rațională și adaptarea psihologică (1957, cf. David, 2006). În România, psihologul David (2006), promotor al psihoterapiei validate științific și discipol al lui Ellis, a structurat, ulterior, psihoterapiile cognitiv-comportamentale în mecanisme instituționale funcționale.

Toleranța la frustrare se definește prin atitudinea unui individ de a suporta o frustrare fără a-și pierde adaptarea sa psihobiologică, adică fără a recurge la moduri de răspunsuri neadecvate. Determinanții toleranței la frustrare nu sunt încă cunoscuți

în suficientă măsură. Rosenzweig (1945) sugerează participarea a două tipuri de factori: *somatici*, strâns legați de diferențieri individuale, ereditare, care reprezintă corespondentul unor variațiuni nervoase endocrine și *psihologici genetici*.

2.3. LOCUL CONTROLULUI

Termenul „locul controlului” a intrat relativ recent în vocabularul psihologiei, nefiind menționat în dicționarele de psihologie publicate în România. *The Penguin Dictionary of Psychology* (Reber & Reber, 2001) definește locul controlului ca fiind „termenul general în psihologia socială utilizat pentru a arăta sursa percepută a controlului asupra comportamentului individual”. Phares (1976) va elabora prima scală de tip Likert pentru măsurarea diferențelor individuale relative la credințele privind locul controlului, constând din 13 itemi care vizează abilitățile și 13 itemi referitori la șansă. Într-o lucrare mai târzie, *Locus of Control in Personality* (1976), va considera că itemii respectivi măsoară *internalismul* și *externalismul*. Alături de Rotter și Chance, Phares (1972) a intuit semnificația locului controlului în cadrul teoriei învățării sociale. Potrivit lui Rotter (1966, cf. Chelcea, 2001, p. 335): „Dacă o întârire este percepută de subiect ca urmând unei acțiuni a acestuia, dar nefiind în întregime contingentă acțiunilor sale, căci în cultura noastră ea este percepută ca rezultat al norocului, șansei, soartei, ca fiind sub controlul sau puterea altora sau ca neprevizibilă pentru că are o mare complexitate (...), am numit această situație: *credință în controlul extern*. Dacă persoana percepe că evenimentul este contingent unui comportament al său sau unei caracteristici a sa, am numit aceasta *credință în controlul intern*”. Fiind o credință, ea reprezintă un fenomen psihic relativ stabil, de profunzime. Persoanele care au credință în controlul extern vor fi denumite *externaliste*, iar cele ce cred în controlul intern, *internaliste*.

Credința în controlul intern sau extern poate fi considerată trăsătură de personalitate, în sensul diferențelor individuale, dar, așa cum preciza Rotter (1975), externaliștii și internaliștii nu pot fi considerați tipuri de personalitate: pe de o parte, au multe caracteristici comune și puține specifice, iar pe de altă parte, credința în locul controlului intern sau extern reprezintă polii opuși pe o axă în care cele mai multe persoane se situează în zona de mijloc. Alte studii au evidențiat că internaliștii sunt alerți și senzitivi. Lefcourt și Wine (1969) au observat că internaliștii caută contact vizual, privesc mai mult în ochii interlocutorului și obțin mai multe informații decât externaliștii. În general, internaliștii sunt superiori externaliștilor, raportat la procesele cognitive (DuCette și Walk, cf. Lefcourt, 1982). Hersch și Scheibe (1967) au remarcat că internaliștii se autodescriu ca persoane active, luptătoare, ca realizatori eficienți, puternici și independenți. Phares (1976) evidențiază la internaliști existența sentimentului de control asupra mediului și corelarea acestuia cu sentimentul că exercită control asupra sinelui și identifică o corelație statistic semnificativă între externalism și anxietate. Externalismul corelează pozitiv și cu schizofrenia (Lottman și DeWolfe, 1972), cu stările de depresie (Abramowitz, 2004). Cercetările lui Rotter (1966–1975) au arătat că internaliștii au mai mult control asupra evenimentelor, consideră că pot influența situația și au o tendință mai

accentuată de a interveni în sprijinul celorlalți. Rezultatele obținute în urma cercetării relației dintre locul controlului și emergența zvonurilor, realizată de Chelcea (1994), au arătat că internaliștii sunt mai rezistenți la zvonuri, comparativ cu externaliștii, confirmându-se astfel superioritatea credinței în controlul intern.

Locul controlului trebuie considerat un factor esențial al personalității. *Internalismul*, *externalismul* și *ambivalența* sunt trăsături dominante ale personalității, care diferențiază oamenii între ei. Ambivalența pare a fi trăsătura dominantă a personalității majorității oamenilor, lucru evidențiat și de actuala cercetare.

3. METODOLOGIE

3.1. SCOPUL CERCETĂRII

Identificarea relațiilor existente între dimensiunea extraversie–introversie, gradul de frustrare și credința în controlul intern sau extern.

3.2. OBIECTIVELE CERCETĂRII

- 1) Identificarea relațiilor dintre extraversie/introversie și frustrare.
- 2) Stabilirea relațiilor dintre locul controlului și dimensiunile extraversie/introversie, nevrotism/nonnevrotism.
- 3) Identificarea relațiilor dintre frustrare și credința în locul controlului.

3.3. IPOTEZE PROPUSE

Cercetarea a vizat 3 ipoteze generale:

- I. Locul controlului influențează toleranța la frustrare.
- II. Între locul controlului și dimensiunea extraversie–introversie există relații de dependență.
- III. Dimensiunea extraversie–introversie influențează gradul de frustrare.

3.4. DESCRIEREA EȘANTIONULUI

Cercetarea a fost efectuată pe 60 de subiecți, elevi în clasa a X-a, cu vârsta cuprinsă între 15–16 ani, dintre care: 46 de sex feminin și 14 de sex masculin.

4. METODE, TEHNICI, INSTRUMENTE

Au fost utilizate probe standardizate, bine definite, implicând o sarcină de îndeplinit, identică pentru toți subiecții examinați, și o tehnică precisă pentru evaluarea rezultatelor:

Inventarul de personalitate al lui Eysenck (Eysenck Personality Inventory, E.P.I. – Eysenck & Eysenck, 1964); Conține 57 de itemi și se referă la trei tipuri de scale: Scala minciuna (L), Scala Extraversie (E), Scala Nevrotism (N). Varianta românească a testului EPQ a fost experimentată prima oară în 1990 de Băban, Derevenco, Eysenck, Sybil și ulterior a fost tradusă, adaptată și validată pentru

populația românească de Pitariu, Iliescu și Băban (2008), testarea a fost realizată la nivel național, pe 2600 de participanți, cu vârstele cuprinse între 12–69 de ani.

Testul de frustrație al lui Rosenzweig (Picture Frustration Study, P-F Test, 1945); Conține 24 desene care vor genera 24 de răspunsuri. Cotarea răspunsurilor are ca scop exprimarea, sub forma simbolurilor, a diferitelor concepte expuse până acum. Fiecare răspuns este cotat sub două aspecte esențiale: *Direcția agresiunii*, cu trei tipuri de răspunsuri (extrapunitiv, intrapunitiv, impunitiv) și *Tipul de reacție* (*obstacole dominance, ego defence, need persistence*). Testul a fost adaptat, standardizat și etalonat de Pichot și Danjon, în *Revista de Psihologie aplicată*, 1951, împreună cu manualul.

Scala „Locul controlului”, elaborată de Stephen Nowicki, Jr. și B. Strickland (The Nowicki – Strickland Scale for Children, 1973), adaptată și validată pe populația românească de S. Chelcea, în 1994. Proba conține 40 de întrebări cu răspunsuri dihotomice (acord–dezacord). Numărul maxim posibil de puncte înregistrat de un subiect este de 40. Un scor mic va indica credința în controlul intern, iar scorul ridicat credința în controlul extern.

5. PREZENTAREA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR

Au fost înregistrate și prelucrate datele brute obținute la fiecare dintre cele trei chestionare; pentru fiecare test s-au calculat, pe întregul eșantion, indicatorii de poziție – media aritmetică ponderată, mediana, modul – și indicatorii variației – amplitudinea absolută, amplitudinea relativă, dispersia, abaterea medie pătratică, coeficientul de variație. Pentru fiecare subiect a fost identificat profilul individual, în baza datelor colectate de la fiecare dintre cele trei teste. În vederea confirmării sau infirmării ipotezelor acestei cercetări, corelațiile dintre teste au fost verificate cu ajutorul coeficientului de corelație Pearson. Pentru un prag de semnificație (p) mai mic de 0,05, se poate considera că r (coeficientul Pearson) este semnificativ.

Prelucrarea răspunsurilor la *Inventarul de personalitate al lui Eysenck*:

Scala Nevrotism	Tipul	<i>Nonnevrotici</i>	<i>Ambiverți</i>	<i>Nevrotici</i>
	Subiecți	5	17	38
	Procente	8,33%	28,33%	63,33%

Scala Extraversie	Tipul	<i>Introverțiți</i>	<i>Ambiverți</i>	<i>Extraverțiți</i>
	Subiecți	3	7	50
	Procente	5%	11,66%	83,33%

Scala Minciună	<i>Intervalul</i>	<i>Subiecți</i>	<i>Profil</i>
	1-5	60	Valid
	6-10	0	Invalid

Se observă predominanța nevrotismului (63,33%) și a dimensiunii extraversie (83,33%). Coeficientul de variație $C_v < 35\%$ obținut la Scalele N și E arată că eșantionul este omogen, deci media este reprezentativă pentru această colectivitate, iar pentru Scala L se înregistrează un $C_v < 35\%$, semnificând o serie statistică eterogenă.

La testul Student ($N = 60$) s-a obținut pentru o probabilitate $p = 0.95\%$ și pentru $N - 1$ grade de libertate $t_{\text{tabelar}} = 2$. Rezultă $t_{\text{calculat}} > t_{\text{tabelar}}$, deci coeficientul de corelație este semnificativ diferit de zero, respectiv este admisă existența diferenței între nevrotici, nonnevrotici și ambiverți. Valoarea testului $t(59) = 18,5$ și a pragului de semnificație $p < 0.01$ arată că diferența dintre medii este semnificativă, de unde rezultă, cu o eroare mai mică de 1%, că subiecți nonnevrotici sunt semnificativ diferiți de cei nevrotici sau ambiverți, deci ei provin dintr-o populație diferită.

Diferența reală dintre media populației din care provine eșantionul investigat și cea a populației de referință se va găsi în intervalul 1.38–1.72.

Testul de frustrație al lui Rosenzweig indică prezența răspunsurilor de tip extrapunitiv ($E = 42\%$), adică agresivitatea este îndreptată către exterior, iar ca tip de reacție dominantă se înregistrează E–D (*ego defence* 46%) de apărare a eului, respectiv eul subiectului joacă rolul cel mai important în răspuns: subiectul aruncă vina asupra altcuiva (neadaptat) sau acceptă responsabilitatea (adaptat), sau declară că nimeni nu poartă răspunderea respectivei situații. Cel de-al doilea tip de răspuns la direcția agresivității este cel intrapunitiv ($I = 33\%$), agresiunea este dirijată spre subiectul însuși, iar ca tip de reacție apare tipul de persistență a trebuinței N–P (*need persistence* 37%), tendința de a răspunde este dirijată către soluționarea problemei inerente situației frustrante, iar reacția constă fie în a solicita serviciile unei alte persoane în vederea soluționării, fie în a impune subiectului corectarea necesară sau în a crede că timpul va aduce de la sine o rezolvare. Răspunsul impunitiv M obținut la direcția agresivității este în procent de 25%, agresiunea este evitată și situația frustrantă este descrisă ca lipsită de importanță, fără a se găsi vreo vină cuiva sau putând fi ameliorată prin așteptare sau adaptare la acea situație. Tipul de predominanță a obstacolului O–D (*obstacle dominance*) este prezent în cel mai mic procent, de 17%, ceea ce semnifică faptul că doar câțiva subiecți au menționat în răspunsul lor obstacolul – cauza frustrației – sub forma unui comentariu asupra severității lui sau sub forma unei interpretări în care este prezentat ca favorabil sau ca având o mică importanță.

E	I	M	O-D	E-D	N-P
42%	33%	25%	17%	46%	37%

$E > I > M$ $E-D > N-P > O-D$

Testul Student arată că este admisă existența diferenței între indivizi în cazul toleranței la frustrare (pentru o probabilitate $p = 0.95\%$ și pentru $N - 1$ grade de libertate $t_{\text{tabelar}} = 2$), deci coeficientul de corelație este semnificativ diferit de zero, respectiv este admisă existența diferenței între indivizi în cazul toleranței la frustrare. Valoarea testului $t(59) = 5,264$ și a pragului de semnificație $p < 0.01$ arată că diferența dintre medii este semnificativă, de unde rezultă, cu o eroare mai mică de 1%, că subiecții cu eul slab sunt semnificativ diferiți de cei al căror tip de reacție este în zona N–P sau O–D, deci ei provin dintr-o populație diferită.

Datele obținute după aplicarea *Scalei Locul controlului* au evidențiat: 22 internaliști (36,66%), subiecții cu scorul situat între 0–10 puncte; 29 ambivalenți (48,33%), subiecții cu scorul situat între 11–16 puncte și 9 externaliști (15%). Testul Student calculat arată că este admisă existența unei diferențe între externaliști, comparativ cu internaliștii și ambivalenții (pentru o probabilitate $p = 0.95\%$ și pentru $N - 2$ grade de libertate $t_{\text{tabelar}} = 2$).

Analiză statistică pentru verificarea Ipotezei generale I (locul controlului influențează toleranța la frustrare): corelațiile dintre Locul controlului și Frustrare arată un coeficient de corelație Pearson cu valoarea 1, semnificând o corelație perfectă pozitivă între cele două, respectiv: internaliștii/ambivalenții au toleranță la frustrare, iar externaliștii nu prezintă toleranță la frustrare. *Se confirmă ipoteza generală I.*

Correlations

		LOCUL CONTROLULUI	FRUSTRARE
LOCUL CONTROLULUI	Pearson Correlation	1.000	-.783**
	Sig. (2-tailed)	.	.000
	N	60	60
FRUSTRARE	Pearson Correlation	-.783**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.000	.
	N	60	60

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Analiză statistică pentru confirmarea/infirmarea Ipotezei generale II (între locul controlului și extraversie–introversie există relații de dependență): corelațiile dintre Locul controlului/Extraversie indică un coeficient de corelație Pearson cu valoarea 1, semnificând o corelație perfectă pozitivă între internaliști/ambivalenți și stabilitate emoțională. *Ipoteza generală II se confirmă. Nu au fost identificate relații între locul controlului și nevrotism.*

Correlations Loc control/Extraversie

		LOCUL CONTROLULUI	EXTRAVERSIE
LOCUL CONTROLULUI	Pearson	1.000	-.694**
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.	.000
	N	60	60
EXTRAVERSIE	Pearson	-.694**	1.000
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.000	.
	N	60	60

Correlations Loc control/Nevrotism

		LOCUL CONTROLULUI	NEVROTISM
LOCUL CONTROLULUI	Pearson	1.000	.270
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.	.067
	N	60	60
NEVROTISM	Pearson	.270	1.000
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.067	.
	N	60	60

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Analiza statistică pentru validarea/invalidarea Ipotezei generale III (dimensiunea extraversie–introversie influențează gradul de frustrare): nu au fost identificate corelații între Scala extraversie/Frustrare și Scala nevrotism/Frustrare. Ipoteza III nu a fost validată.

Correlations Frustrare/Extraversie

		FRUSTRARE	EXTRAVERSIE
FRUSTRARE	Pearson	1.000	.223
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.	.087
	N	60	60
EXTRAVERSIE	Pearson	.223	1.000
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.087	.
	N	60	60

Correlations Frustrare/Nevrotism

		FRUSTRARE	NEVROTISM
FRUSTRARE	Pearson	1.000	-.231
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.	.076
	N	60	60
NEVROTISM	Pearson	-.231	1.000
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.076	.
	N	60	60

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Relațiile dintre Frustrare/Introversie și Frustrare/Nonnevrotism nu au putut fi testate, numărul subiecților introvertiți și nonnevrotici din eșantion fiind nereprezentativ la nivelul grupului selectat.

6. CONCLUZII

Studiul asupra relațiilor dintre cele trei dimensiuni ale personalității, *frustrarea* – ca parte afectivă –, *dimensiunea extraversie-introversie* – ca formă de manifestare a personalității, având natura afectivo-reactivă – și *locul controlului*, ca trăsătură de personalitate în privința diferențelor individuale, și-a dovedit utilitatea și noutatea, în sensul stabilirii unor relații între acestea. Astfel, se poate afirma că există o legătură strânsă între locul controlului, respectiv *internaliști-ambivalenți* și *toleranța la frustrare*, precum și între locul controlului și *extraversie*.

În baza analizei statistice se confirmă ipoteza generală I, potrivit căreia locul controlului influențează toleranța la frustrare. Se poate afirma că *internaliștii* – persoanele care cred că își pot controla propria viață, considerând că evenimentele din viața lor sunt dependente de propriul lor mod de acțiune și gândire și mai puțin de factori externi – și *ambivalenții* – având credința că propriul lor comportament nu este și nu poate fi determinat și controlat, în mod exclusiv, nici din interior, nici din exterior – sunt persoane tolerante la frustrare. În cazul persoanelor frustrate, locul controlului este externalist, acestea având tendința de a se lăsa dominate de obstacole sau de a-și concentra reacțiile la frustrare în sectorul vulnerabil al eului. Pe baza rezultatelor obținute în ceea ce privește frustrarea, se constată că predomină răspunsurile de tip extrapunitiv, adică agresivitatea este îndreptată către exterior, iar tipul de reacție dominantă înregistrată este de apărare a eului.

Analiza statistică a ipotezei generale II a fost confirmată pentru relația dintre *internaliști/ambivalenți* și *extraverți/ambiverți*. Nu au fost identificate relații între locul controlului și nevrotism. Se constată că persoanele internaliste sau ambivalente sunt extravertite sau ambiverte: internaliștii sunt sociabili, comunicativi, adaptabili, expresivi, creativi, ceea ce reprezintă de fapt caracteristicile extravertiților. Ambiverții sunt persoane caracterizate de echilibru, ceea ce este comun și internaliștilor/ambivalenților.

Ipoteza generală III, potrivit căreia dimensiunea extraversie-introversie influențează gradul de frustrare, a fost infirmată.

Studiul nu a putut testa posibilele relații între *introversie/frustrare* și *frustrare/nonnevrotism*, numărul subiecților introvertiți și nonnevrotici fiind nereprezentativ la nivelul grupului selectat. O nouă cercetare care să includă în eșantion un număr reprezentativ de subiecți ar fi indicată.

Datele cercetării demonstrează existența unor modele de personalitate pozitive, în cadrul relațiilor analizate. Astfel, credința în controlul intern, corelată cu extraversia și locul controlului intern corelat cu toleranța la frustrare, constituie asemenea modele.

Informațiile oferite de acest studiu au o dublă aplicabilitate practică: la nivel organizațional și individual. La nivel organizațional, corelarea activităților din fișa

postului cu profile de personalitate, care să includă relațiile descrise în această cercetare, ar putea ajuta la o mai bună selecție a personalului, iar la nivel individual, ar putea orienta spre locuri de muncă adecvate tipului de personalitate.

Noile modele de abordare a personalității ar trebui să țină seama de orientarea și eficiența acțională a individului, respectiv de locul controlului, acesta fiind în relație cu extraversia și frustrarea.

Primit în redacție la: 29.12.2020

REFERENCES

1. ABRAMOWITZ, S., J., *Treatment of obsessive-compulsive disorder in patients who have comorbid major depression*, Journal of Clinical Psychology, 2004.
2. ADLER, A., *Cunoașterea omului*, București, Editura Iri, 1996.
3. BĂBAN, A., DEREVENCO, P., EYSENCK, G., SYBIL, B., *Un studiu intercultural cu ajutorul „Chestionarului de personalitate Eysenck”*, Revista de psihologie, București, Editura Știință și Tehnică, 1990.
4. CHELCEA, S., *Personalitate și societate în tranziție. Studii de psihologie socială*, București, Editura Știință și Tehnică, 1994.
5. CHELCEA, S., *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, București, Editura Economică, 2001.
6. DAVID, D., *Tratat de psihoterapii cognitive și comportamentale*, Iași, Editura Polirom, 2006.
7. DOLLARD, J., DOOB, L.W., MILLER, N.E., MOWRER, O.H., SEARS, R.T., *Frustration and aggression*, Yale University Press, New Haven, 1939.
8. EYSENCK, H.J., In: *The scientific study of personality*, Routledge, Kegan Paul, editors, London, 1952.
9. EYSENCK, H.J., *Manual of the Maudsley Personality Inventory*, London: University of London Press, 1959.
10. EYSENCK, H.J., EYSENCK, S.B.G., *Manual of the Eysenck Personality Inventory*, London: University of London Press, 1964a.
11. EYSENCK, H.J., EYSENCK, S.B.G., *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (adult and junior)* Hodder, Stoughton, editors, London, 1975.
12. EYSENCK, H.J., EYSENCK, S.B.G., *Recent advances in the cross-cultural study of personality* în SPIELBERGER, C.D., BUTCHER, J.N., editors, *Advances in personality assessment*, Hillsdale, New York: Erlbaum, 1983, p. 41–69.
13. EYSENCK, H.J., EYSENCK, S.B.G., BARRETT, P., *A revised version of the psychoticism scale*, *Personality and Individual Differences*, 6, 1985, p. 21–29.
14. EYSENCK, H., EYSENCK, M., *Descifrarea comportamentului uman, Psihologie Aplicată*, București, Editura Teora, 2001.
15. FREUD, S., *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.
16. FREUD, S., *Opere esențiale*, vol. 3, *Psihologia inconștientului*, București, Editura Trei, 2009.
17. HERSCH, P.D., & SCHEIBE, K.E., *Reliability and validity of internal-external control as a personality dimension*, Journal of Consulting Psychology, **31**, 6, 1967, p. 609–613.
18. JUNG, C.G., *Tipuri psihologice*, București, Editura Humanitas, 1997.
19. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J.-B., *Vocabulaire de la psychanalyse* (1965), Paris, Puf, 1967.
20. LEFCOURT, H.M., *Locus of Control. Current Trends in Theory and Research*, New Jersey, Lawrence Erlbaum Publishers, 1982.
21. LEFCOURT, H.M., & WINE, J., *Internal versus external control of reinforcement and the deployment of attention in experimental situations*, Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement, **1**, 3, 1969, p. 167–181.

22. LOTTMAN, T.,J., &DeWOLFE, A.,S., *Internal versus external control in reactive and process schizophrenia*, published in Journal of Consulting and Clinical Psychology, **39**, 2, 1972, p. 344.
23. PHARES, E.,J., *Locus of control in personality*, Kansas State University, General Learning Press, 1976.
24. PICHOT, P., DANJON, S., *Testul de frustrare al lui Rosenzweig, adaptare, standardizare și etalonare franceze*, Revista de Psihologie Aplicată, 1951, **1**, p. 147–225.
25. RANK, O., & SACHS, H., *Psihanaliza si stiintele umaniste*, Bucuresti, Editura Herald, Colectia Psihoterapia, 2012.
26. REBER, A.,S., REBER, E.,S., *The Penguin Dictionary of Psychology*, third edition, Penguin Books, 2001.
27. ROSENZWEIG, S., *The picture-association method and its application in a study of reactions to frustration*. – J. Pers., **14**, 1945, p. 3–23.
28. ROTTER, J.,B., *Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement*, Psychological Monographs, 80 (Whole No. 609), published by The American Psychological Association, 1966.
29. ROTTER, J.,B., *Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement*, Journal of Consulting and Clinical Psychology, published by The American Psychological Association, **43**, 1, 1975, p. 56–67.
30. ROTTER, J.,B., PHARES, J.,E., CHANCE, J.,E., *Applications of a social learning theory*, Hardcover, 624 p., 1972.
31. ZAPAN, G., *Cunoașterea și aprecierea obiectivă a personalității*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

REZUMAT

Lucrarea se axează pe investigarea psihologică a relațiilor dintre trei dimensiuni ale personalității: frustrarea – ca parte afectivă –, dimensiunea extraversie-introversie – ca latură dinamico-energetică – și locul controlului, ca trăsătură de personalitate în sensul diferențelor interindividuale. Eșantionul a fost reprezentat de 60 de subiecți, elevi în clasa a X-a. Probele standardizate utilizate în cadrul cercetării: *Testul de frustrație al lui Rosenzweig* (P–F Test, 1934); *Inventarul de personalitate al lui Eysenck* (E.P.I. – Eysenck & Eysenck, 1964); *Scala „Locul controlului”* (The Nowicki – Strickland Scale for Children, 1973), adaptată de S. Chelcea în 1994. Rezultatele cercetării confirmă o strânsă legătură între *locul controlului, respectiv internaliști-ambivalenți și toleranța la frustrare*. Astfel, internaliștii și ambivalenții au un grad ridicat de toleranță la frustrare, în timp ce externaliștii manifestă un grad scăzut. Au fost identificate *relații de dependență între locul controlului și dimensiunea extraversie*. Se constată că persoanele internaliste sau ambivalente sunt extravertite sau ambiverte. Nu a fost confirmată *nicio relație între nevrotism/nonnevrotism și locul controlului*, iar infirmarea acestei ipoteze este în acord cu tipologiile psihologice. Analiza statistică nu a confirmat ipoteza, potrivit căreia dimensiunea extraversie-introversie influențează gradul de frustrare. Informațiile oferite de acest studiu au o dublă aplicabilitate practică: la nivel organizațional și individual. Corelarea activităților din fișa postului cu profile de personalitate, care să includă corelațiile obținute în această cercetare, ar putea ajuta la o mai bună selecție a personalului. La nivel individual, prin prisma instrumentelor utilizate, pot fi identificate trăsăturile predominante și îmbunătățite, cele indezirabile, optimizând astfel comportamentele individuale și interindividuale.